

(/)

🏠 (/) > Diverse (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Grundtvigs død

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/vildt-vejr>)

Grundtvigs død

Kategori: *Anmeldelser*

Visninger: 3437

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/grundtvigs-doed>) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/grundtvigs-doed)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/grundtvigs-doed](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/grundtvigs-doed)) **in**

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/grundtvigs-doed&title=>)

Jes Fabricius Møller

Grundtvigs død

Aarhus Universitetsforlag, 2019, 100 sider

Af Jannie Uhre Ejstrud

Der findes 35 Grundtvigsveje i Danmark. Til sammenligning findes der kun to Stauningveje – der begge fører til byen Stauning. Med denne observation til eftertanke rejser Jes Fabricius Møller i Grundtvigs død det store spørgsmål: Hvilken betydning har Grundtvig haft for Danmark – og er hans betydning misforstået? Det udvikler sig til en rejse igennem Grundtvigs egen tid, hans liv og gerning på godt og ondt, men også igennem det overflødhedshorn af myter, der findes om Grundtvig – fra hans kolossale betydning for højskolebevægelsen til hans socialdemokratiske sindelag. Begge er ifølge Møller svært overdrevne, og i bogen giver han på 100 velkrevne sider sin forklaring på det, man vel bedst kan betegne som fænomenet Grundtvig. Resultatet er en nuanceret og skarp karakteristik af Grundtvig og hans eftermæle – med et drilsk glimt i øjet.

Allerede det første kapitel bringer læseren på stikkerne. Med lynets hast springer vi fra Grundtvigs statsmandslignende ligtog, over dannelsen af Politiken, der nærmest beskrives som et surt opstød over Morgenbladets firing af Edward Brandes efter hans lidet flatterende reportage fra Grundtvigs begravelse, til et andet stort spørgsmål: Hvad er egentlig sammenhængen mellem åndens vækkelse og den omfattende eksport af animalske svineprodukter? De finurlige spring og sjove vinkler holder læseren vågen, og uden det bliver for voldsomt causerisk er resultatet vittigt og begavet, akademisk men uden at være indforstået.

Herefter bliver det en anelse mere biografisk, og selvom bogen ikke kan siges at være udtømmende i den henseende, giver den et udmærket hurtigt indblik i Grundtvigs virke som præst og fortaler for den folkelige dannelse. Møller præsenterer således den direkte og indirekte betydning, Grundtvig har haft på det danske samfund – i Møllers terminologi henholdsvis den umiddelbare betydning, Grundtvig som biografisk person har haft, og den middelbare betydning, han igennem sin lære og tanker har haft igennem sine tilhængere. Dermed rejser også Møller det store spørgsmål, som vi nok er mange, der har tænkt over (?): Hvornår blev Grundtvig egentlig grundtvigianer?

Egentlig ville præstesønnen Grundtvig gerne have været videnskabsmand. Hans første stilling efter teologistudierne var som huslærer på Langeland i 1805-1808, og herefter fortsatte han i København med at ernære sig som underviser. Men i 1811 blev han bedt om at vende hjem til præstegården i Udby ved Vordingborg for at blive personlig kapellan for sin far, der var blevet for gammel til at arbejde, men stadig havde ansvaret for sin menighed. Efter faderens død to år senere flyttede Grundtvig tilbage til København og fortsatte sit historisk-filosofiske virke ved bl.a. at oversætte Snorres Kongekrone og Saxos latinske Gesta Danorum. I 1821 blev han præst i Præstø, og halvandet år senere kapellan i Vor Frelsers kirke i Christianshavn.

Allerede i sin samtid mødte han kritiske røster. Han var ivrig pamflettist og endte bl.a. i en injuriersag over den teologiske professor H.N. Clausen, som Grundtvig mente havde "stillet sig i Spidsen for alle den Christelige Kirkes Fiender og Guds Foragtere i Landet" (s. 19). Grundtvig mente, at bibeleksperterne på universitetet havde udviklet sig til et nyt pavedømme. Universitetsteologien havde bevæget sig for langt væk fra Luthers lære: at vejen til Gud ikke går igennem andres doktriner – derimod ved at den enkelte selv læser i Bibelen. Clausen var, som Møller bemærker, naturligt nok ikke glad for at blive kaldt løgner og kætter, og sagen endte med, at Grundtvig blev underlagt forhåndscensur. I 1826, midt under injuriersagen, opsagde han sin stilling ved Vor Frelsers Kirke og levede nogle år som fri forfatter med kongelig understøttelse, indtil han i 1832 fik tilladelse til at prædike til aftensang ved Frederiks Tyske Kirke på Christianshavn. I 1837 ophævede kongen forhåndscensuren, og fra 1839 til sin død var han præst i fattigstiftelsen Vartov i København.

Fra begyndelsen af 1830'erne begyndte han at udvikle sine tanker om dannelse og en folkelig højskole. Den bagvedliggende idé var, at bønderne også kunne uddannes til at tage ansvar for landet på lige fod med borgerskab og godsejere – et aktuelt synspunkt jf. den franske revolution, der også i Danmark havde givet blod på tanden efter større indflydelse fra borgerne på et ellers enevældigt styre. Ifølge Grundtvig var mennesket en historisk og sproglig skabning, velsignet med talens brug igennem den livsånd, Gud havde indblæst i Adam. Det var derfor vigtigt med historisk og sproglig dannelse, mente han, for at vække den almindelige danskers samfundsbevidsthed. Ifølge Grundtvig skulle historie og dansk litteratur være blandt hovedfagene – deraf betegnelsen 'den historisk-poetiske skole' for Grundtvigs skoleideal. Han betragtede latinskolen som en skole for døden, og så hellere en "Skole for livet" – en højskole. Selvom bøger ikke kunne undværes, var det hans synspunkt, at sand oplysning skulle være mundtlig og gerne på modersmålet. Derudover mente han, at skole og kirke var to forskellige ting, og han tilskyndede respekt for andre religioner – tvang hørte ikke hjemme i et trosspørgsmål. Midt i alt dette var han danskhedens fortalere og tog del i udbredelsen af modersmålets og den nationale histories betydning. Faktisk kunne han vistnok ikke særlig godt lide tyskere.

På denne baggrund er han ofte blevet set som en af the founding fathers for den danske højskolebevægelse (som tilsyneladende er fundamentet for Barack Obamas præsidentskab – men det kommer i sidste kapitel). Ifølge Møller skal Grundtvigs indflydelse på de tidlige højskoler dog nok tages med et gran salt; nok var mange af skolerne inspireret af grundtvigianismen, men i praksis udfoldede de sig kun delvist på det grundtvigske livssyn. Som en af grundlæggerne af Hindsholm Højskole, Dorothea Stephansen, udtrykte, skulle de bønderkarle, der opsøgte skolen, nok gå noget mere i skole "inden de kunne have nogen Nytte af Grundtvig; thi hvor meget Grundtvig end elsker det Ringe, det reent Folkelige, saa er han vistnok kun skikket til at være Lærer for det Ypperste" (s. 29). Selvom Grundtvig ikke selv var en drivende kraft bag stiftelsen af de tidlige højskoler – endsige højskolebevægelsen som så – bekendte mange af de tidlige højskoler sig til det grundtvigske idégrundlag, og derfor betragtes højskolebevægelsen i dag som grundtvigsk.

Også forestillingen om Grundtvig som en af demokratiets fædre tager Møller under kærlig behandling. Tilsyneladende var han ikke selv den store tilhænger af demokratiet som ideologisk form, om end hans optagethed af trykkefriheden og religionsfriheden var en vigtig del af hans frihedstankesæt. Trykkefriheden skulle dog ikke i moderne forstand være en allemandsfrihed, men en frihed for de modne og lærde – over 40 år. Samtidig med at han ville uddanne folket udtrykte han heller ikke i alle sine skrifter lige høje tanker om jævne folks vid og dømmekraft, og han kunne se mange fordele ved enevælden. Han opfordrede ganske vist til tolerance blandt religioner og kulturer, men ikke uden bekymring for "at der i alle Lande, er et stort Antal, end ikke blot i de laveste Klasser, som vi ei kan kalde andet end Fæ, eller andre vilde eller tamme Dyr, i Menneskelig Skikkelse" (s. 35). Møller tilbyder ikke just en lakeret version af manden bag "Dejlig er den Himmel blå" og "Vær velkommen, Herrens år", men til gengæld er den nuanceret – og vistnok retfærdig.

Og nu vi er ved sangene, så er det da også en væsentlig pointe for Møller, at der lader til at være en ret udbredt misforståelse omkring de ofte citerede og på flere måder besungne to sidste linjer i Grundtvigs "Langt højere Bjerge" i – apropos Grundtvigs indflydelse på højskolebevægelsen – Højskolesangbogen: "Og da har i Rigdom vi drevet det vidt, / Naar Faa har for meget og Færre for lidt". Citatet bruges flittigt i dag som illustration af den ærkesocialistiske kerne i velfærdsstaten – og gerne noget, der hører til lidt ovre mod venstre; men tanken bag var egentlig et ønske fra Grundtvigs side om at skaffe fuld næringsfrihed og afskaffe al anden forsørgelsesret end den mellem forældre og børn – altså sådan tippende lidt mod højre, ville nogen påstå.

Han var dog ikke kun en misforstået gammel mand med karakteristisk fuldskæg, der havde det hele i munden (eller pennen). Foruden sit virke som præst og pamfletsforfatter var han medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og sad i Folketinget 1849-1852, et par måneder i 1853 og i 1854-1858. En af hans vigtigste mærkesager var sognebåndsløsning – at folk måtte opsøge en kirke uden for deres eget sogn og ikke var bundet til én bestemt kirke og præst – og dermed også at de måtte søge en anden skole, da tilknytningen til denne var forbundet med kirken; altså frit skolevalg. I 1855 var han med til at vedtage loven om sognebåndsløsning. Derudover var han modstander af tvangsdøb, som var påkrævet i Danmark – så f.eks. baptisterne, der blev døbt som voksne, ikke skulle tvangsdøbes som små.

Vi når også forbi begrebet 'Grundtvigianer', som startede som et skældsord allerede før 1820 og blev brugt om dem, der tilsluttede sig hans kontroversielle tankegang. Prædikantets negative klang holder stadig i dag, hvor de, der tilslutter sig hans lære, hellere bruger betegnelsen 'grundtvigsk'. Derudover får læseren en forklaring på splittelsen i vækkelsesbevægelserne fra 1860'erne, hvor gårdmændene foretrak grundtvigianismens fremadskuende og åbne ideologi, og småkårsfolk valgte den konservative og lukkede Indre Mission. Og netop når vi føler, at nu forstår vi alt, skynder Møller sig at punktere denne følelse af oplysthed igen, ved at modbevise tesen igennem egen empiri. Denne viser nemlig, at Indre Mission bl.a. havde en anseelig andel i de opblomstrende højskoler, andelsselskaber og foreningslivet, som altså Grundtvig og de 'grundtvigske' ikke kan tage hele æren for. Således kommer vi også forbi industrialiseringen, andelsbevægelsen, foreninger (sparekasser, syge- og hjælpe-kasser, idrætsforeninger, brugsforeninger, forsamlingshuse etc.) og bøndernes og arbejderbevægelsens selvorganisering. Denne punktering er meget karakteristisk for skrivestilen og efterlader læseren med en fornemmelse af, at en sag kan ses fra mange sider, hvilket vel i grunden er et udmærket udgangspunkt for et forsøg på forståelse.

Blandet med det seriøse præsenterer bogen en lang kæde af underholdende fun facts om Grundtvig. Således lærer vi, at Grundtvig i gennemsnit publicerede én trykt side om dagen hele sit liv; at der er skrevet flere disputater om ham end nogen anden; og, som Møller lakonisk observerer: Hvis antallet af mindesmærker er et vidnesbyrd over et menneskes betydning, er Grundtvigs betydning i Danmark kun overgået af Frederik 7. Så kan man tænke lidt over den.

Grundtvigs død handler ikke (så meget) om Grundtvigs fysiske død, men den kan måske godt karakteriseres som et mytendrab på ham 'den gamle'. Vi skal ikke her afsløre, hvad der er den større sammenhæng mellem Grundtvig, ånd og flæskeeksport – dertil må man læse bogen. Den er til gengæld også ganske læseværdig – på én gang oplysende og tankevækkende, og sprogligt stimulerende med sin lune sarkasme, der lejlighedsvist bryder ud i det lunt spydige ("Grundtvigs 100-årsdag gav anledning til, at grundtvigianerne fejrede sig selv og deres fortræffeligheder, for så vidt de kunne blive enige om, hvori de bestod." (s. 74)). Den uddeler et par lussinger, og stikker så kinden frem, klar til at få én igen. Til gengæld giver den også svaret på, hvad Grundtvigs portræt laver på haleroret på en Boeing 737-800 ved flyselskabet Norwegian, og så kan man vel næsten ikke bede om mere.

...

Grundtvigs død er 19. bog i serien 100 danmarkshistorier. Bøgerne er på 100 sider, koster 100 kr. (der kan tegnes abonnement) og udkommer en gang om måneden i otte år. Bøgerne udgives af Aarhus Universitetsforlag. Projektet er støttet af A.P. Møller Fonden. Se mere på 100danmarkshistorier.dk.

Jes Fabricius Møller er kongelig ordenshistoriograf og lektor ved Saxo-Instituttet ved Københavns Universitet.

[Historie-online.dk, den 13. marts 2019]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/vildt-vejr>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/folkelige-bevaegelser-i-danmark>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/historie-magt-og-identitet>) (<http://www.historie-online.dk/boger/gudernes-skat-1-helvedeskoblet>)